МАТЕРІАЛИ

УДК 069.51.01:929]:78.03.071.1:09]:930.2-028.42](477.83-25)"195/197"
DOI https://doi.org/10.32782/2224-0926-2026-3-58-8

Горак Яким Романович
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри теорії музики,
Львівська національна музична академія імені М.В. Лисенка;
старший науковий співробітник,
Меморіальний музей С. Людкевича у Львові
https://orcid.org/0000-0003-0707-8751

ДОКУМЕНТИ З ВРЯТОВАНОЇ ЗБІРКИ ЕКСПОНАТІВ

Чим більше минає часу від періоду життя і діяльності класика національного мистецтва чи літератури, тим інтенсивніше зменшується можливість віднаходження та набуття його меморіальних речей, архіву автографів.

Від часу смерті Станіслава Людкевича минуло вже 47 років, понад 30 років у львівському будинку, в якому композитор прожив останні 18 років життя, функціонує його музей – найбільший осередок збереження його меморіальних речей і архіву. Тим більше приємною і радісною несподіванкою стало для колективу Меморіального музею Станіслава Людкевича у Львові надбання через так тривалий час у квітні-травні 2026 р. добірки 57 одиниць зберігання різнопланових експонатів. Їх передав для музею Сергій Кобринець. Він не є музикантом за фахом, але виявив небайдужість, коли знайшов ці матеріали на смітнику. Виявляється, нині, коли під час війни культурні і мистецькі пам'ятки зазнають знищення, знаходяться люди, які з власної волі такі речі викидають на смітник. Передбачаючи цінність знахідки для культури та історії, С. Кобринець зібрав їх та після консультацій з приятелями вийшов на контакт з музеєм С. Людкевича, якому передав врятовані від згуби і знищення матеріали.

Матеріал збірки дуже різноплановий – фотографії, машинописи листів, рукописи, видання (нотні, журнальні). Серед 9 фотографій (мабуть, фотокопій) різних періодів життя С. Людкевича є як портретні (до слова, невідомі нині в іконографії композитора), так і групові фото. Особливий інтерес становлять фото С. Людкевича серед педагогів та учнів диригентських курсів при Музичному товаристві ім. М. Лисенка першої половини 30-х років (яке відрізняється від подібних відомих, вже опублікованих) та серед представників Стрийської філії кінця 30-х років XX ст . Більш відомими є фото С. Людкевича серед львівських композиторів, кілька фото з його ювілейних концертів.

Серед машинописів звернемо увагу на об'ємну рецензію російською мовою 1964 р. на скандально відому свого часу дисертацію Штейнберг «Лысенко и музыкальная культура Западной Украины», яку обговорювали на музикознавчих кафедрах Львівської державної консерваторії в часі очолення їх С. Людкевичем. У машинописі наявні власноручні правки С. Людкевича простим олівцем, а також вписані його ж рукою нотні приклади для аргументації тверджень рецензії.

Крім відомих радянських видань солоспівів С. Людкевича (1969 р.) та журналу «Мистецтво» 1958 р. (з публікацією статті В. Барвінського про С. Людкевича «Митець великого

обдарування»), збірка містить кілька примірників окремих видань творів С. Людкевича 20-30-х років ХХ століття: «Косар», «Хор підземних ковалів» (видавництва «Музичної Бібліотеки «Львівського Бояну»), «В хмарах сурми загриміли» (видання товариства «Бандурист»), фортепіанні твори – «Гумореска» та «Листок з альбому» (1922 р.), відбитки друків різних років видання окремих творів – обробок пісень «Як ніч мя покриє» та «Козак на чужині». Серед нотних видань – кілька випусків серії «Українські хорові пісні», виданих у 1942-1944 рр. «Українським видавництвом» у Кракові під редакцією Василя Витвицького (обробки гаївок Р. Сімовича, «Пісні з «Богогласника» В. Барвінського, збірка маршових пісень різних українських авторів). Численними є фотокопії нот солоспівів і окремих хорових та фортепіанних творів С. Людкевича з різних років видання.

У добірці наявні також твори інших авторів у вигляді рукопису (чи рукописних копій, літографії з рукопису) та друкованих видань. Наприклад – два рукописи зі штампом на них «Бібліотеки Інституту Церковної Музики у Львові». Перший – хоровий мотет Б. Кудрика «Звесели душу слуги Твойого! (Пс. 85)» з авторськими датою в кінці твору – 2 травня 1940 року та зворушливою присвятою: «Дорогому Братові Зенонові Попелеві для розради в Його терпінню присвячує Борис Кудрик». Другий твір – «Слава Отцю і Сину» G-dur Р. Сімовича для мішаного хору – унікальний документ звернення відомого композитора-симфоніста до духовної музики.

Матеріали зі збірки, які пропонуємо у цій публікації, – це документи: епістолярій – як авторства С. Людкевича, так і йому адресованих, у вигляді машинописних копій (деякі з них – авторизовані) – та мемуарний есей про композитора без підпису автора. Назагал, ці матеріали стосуються різних, не пов'язаних між собою подій повоєнного (радянського) періоду життя композитора (50-ті – 70-ті роки ХХ ст.). Проте, вони дають цікаве освітлення окремих подій діяльності композитора і з того огляду становлять.

Першим документом запропонована «Автобіографія» С. Людкевича 1956 р. У документі дивує маса фактичних неточностей, особливо з дорадянського періоду життя С. Людкевича (дата народження, співпраця з Етнографічною комісією НТШ, дійсне членство в НТШ тощо). Скоріш за все, це є свідоме перекручення фактів автором, здійснене в силу політично-ідеологічної неможливості об'єктивно точно розкрити обставини свого життя того часу. Такий прийом був дуже широко розповсюджений у таких документах українських митців радянської доби.

Ще одна дивовижна деталь. В автобіографії композитор пише, що «в часі німецької окупації Львова робив старання про позволення властей на відкриття приватної музичної школи, а коли це не вдалося став викладачем теоретичних дисциплін у муз[ичній] школі з українською мовою навчання». Згадка про діяльність в часі німецької окупації є цілком несподіваною для часу написання автобіографії, адже вона документує співпрацю з нацистським режимом, що, в свою чергу, могло в той час стати причиною великих неприємностей і проблем для С. Людкевича. Деталь цікава ще й тим, що описані ініціативи щодо відкриття приватної музичної школи досі невідомі і не підтверджені документально, тоді як робота композитора у львівській Державній музичній школі з українською мовою викладання (1942–1944 рр.) – відома і документується хронікальними повідомленнями преси.

Два листи С. Людкевича до Максима Рильського з 1957 року (№ 2 і 3 в нашій публікації) є поки єдиними свідченнями їх епістолярного діалогу. Серед корпусу листів М. Рильського, опублікованого в 19 і 20 томах його «Зібрання творів у 20 томах»[1] нема

[1] Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах. Редкол. Л.М. Новиченко (голова), В.А. Бурбела (секретар), Г.Д. Верес, М.М. Гордійчук (заступник голови) та ін. Т.19: Автобіографічні матеріали.

жодного з листів поета-академіка до С. Людкевича, хоч навіть з пропонованих листів композитора очевидно, що листи-відповіді М. Рильського мали місце.

Тематика листів групується довкола участі С. Людкевича і М. Рильського у редколегії видання творів М. Лисенка в 20-ти томах, які були опубліковані впродовж 1952 –1959 рр. і залишається донині єдиним багатотомним зібранням творів класика української музики. У третій (вокальні твори «Музики до «Кобзаря», виданий 1952 року) том видання, не увійшли найкращі зі солоспівів М. Лисенка на тексти Т. Шевченка, що обурювало С. Людкевича. Обурення композитор пояснював і тим, що не знав про свою участь у редколегії.

1947 року за підписом вченого секретаря редколегії повного видання творів М.Лисенка Валентини Юдіної, була опублікована у столичній газеті «Радянське мистецтво» стаття «Увічнення пам'яті українського композитора М. В. Лисенка», яка містила список членів редколегії і конкретну вказівку дати затвердження. У статті, зокрема, говорилося: «Відзначаючи сторіччя з дня народження українського композитора Миколи Віталійовича Лисенка, РНК УРСР і ЦК КП(б)У зобов'язали видавництво «Мистецтво» видати повне зібрання музичних та музично-теоретичних його творів. 26 січня 1945 року було затверджено редакційну колегію в складі народного артиста Радянського Союзу, лауреата Сталінської премії Л. Ревуцького, заслужених діячів мистецтв П. Козицького. М. Вериківського, С. Людкевича, заслуженого діяча мистецтв, лауреата Сталінської премії Б. Лятошинського, дійсного члена Академії наук УРСР Ф. Колесси, лауреата Сталінської премії М. Рильського, професора К. Квітки. М. Михайлова»[2]. За публікацією, все видання (включно з музично-теоретичними працями класика) мало б охопити 31 том (а вийшло, як відомо, лише 20), на травень 1947 р. мав бути підготований до друку клавір «Енеїди», а до січня 1948 – клавір «Тараса Бульби». Все зібрання передбачалося випустити в світ до 1950 р. (що, очевидно, не реалізувалося до того часу).

Після затвердження редколегії С. Людкевич неодноразово мав зустрічі і спілкування з іншими членами редколегії – передовсім киянами Левком Ревуцьким та Максимом Рильським, про підготовку видання міг почути також від тодішнього директора Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка В. Барвінського. Так, на засіданні 26 січня 1945 р. в березні того ж року у Львові вшановували 103 річницю з дня народження М. Лисенка, на яку серед гостей з Києва прибули Левко Ревуцький і Максим Рильський – члени тієї ж редколегії. С. Людкевич і Л. Ревуцький виступали з доповідями на науковій сесії, влаштованій до ювілею, були присутні на відкритті-кімнати-музею М. Лисенка при Львівській консерваторії, зазнимковані на двох відомих фотографіях з цієї події (рис. 1). При цих подіях київські гості цілком могли повідомити С. Людкевичу про видання і створену для нього редколегію.

У серпні 1946 р. директор Львівської консерваторії В. Барвінський листовно повідомляв Миколу Бажана – тодішнього заступника голови Ради Міністрів УРСР – про кількість друкованих видань та рукописних оригіналів творів М. Лисенка, які зберігалися на той час у фондах Львівської філії бібліотеки Академії Наук, у кімнаті-музею М. Лисенка при консерваторії та при соборі св. Юра у Львові (де в приміщенні «Студіону» зберігалася частина викупленої митрополитом А. Шептицьким рукописної

Записні книжки. Листи (1907–1956).Київ: Наукова думка, 1988. 704с. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах. Т.20: Листи (1957–1964). Київ: Наукова думка, 1990. 896 с.

[2] Юдіна В. Увічнення пам'яті українського композитора М.Лисенка. *Радянське мистецтво*. 1947. № 12(102). 19 березня. С.4.

Рис. 1. Відкриття кімнати-музею М. Лисенка при Львівській державній консерваторії ім. М. Лисенка з нагоди 103 рокових з дня народження композитора. Зліва направо: Філарет Колесса, Левко Ревуцький, Василь Барвінський, Станіслав Людкевич. Львів, березень 1945 р.
Фото з фондів Меморіального музею С. Людкевича

спадщини М. Лисенка) для потреб підготовки видання[3]. Спілкування С. Людкевича з В. Барвінським було постійним у ті часи, рівно ж з долею рукописних оригіналів М. Лисенка С. Людкевич дуже детально був ознайомлений.

З М. Рильським С. Людкевич мав нагоду з ним контактувати 1952 р., коли ювілейною академією у Львівській філармонії вшановували 110-ту річницю від дня народження і 40-річчя смерті М. Лисенка. С. Людкевич був серед членів президії свята, а М. Рильський, який приїхав на цю імпрезу з Києва, виступав зі спогадами про класика української музики. Про це згадує слухач цієї академії Л.Мелех-Яросевич у спогадах про С. Людкевича[4].

1956 р. С. Людкевич двічі побував у Києві і обидва рази з різних нагод він висловлюється про видання творів М. Лисенка. Перший раз – у березні з нагоди свого авторського концерту 10 березня і третього з'їзду Спілки радянських композиторів України (24–28 березня). На з'їзді С. Людкевич виступив двічі і два рази його промова торкалася постаті класика української музики: промовець дорікав, що традиції М. Лисенка у Київській консерваторії зовсім не чути, а також згадав про вилучення з видання п'яти солоспівів М. Лисенка на тексти Т. Шевченка[5]. У тому ж часі, С. Людкевич і М. Рильський

[3] Про це: Дзюбан Р. Переміщення рукописної спадщини Миколи Лисенка з фондів Львівської філії бібліотеки АН УРСР у 1947 р. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефа*ника : зб. наук. пр. Вип.8 (24). Львів: ЛННБ України ім. В. Стефаника, 2016. С. 269–271.

[4] Мелех-Яросевич Л. Фрагменти моїх спогадів про С.П. Людкевича. *Станіслав Людкевич у спогадах сучасників* / упоряд. З. Штундер. 2-ге вид. С. 261.

[5] Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Том 2: 1939–1979. Жовква: Місіонер, 2009. С. 152, 154.

входять до організованої в Києві комісії у справі створення нового державного гімну УРСР. Під час другого візиту до Києва у грудні того ж (1956) року з нагоди Другого пленуму правління Спілки композиторів України, що проходив у Києві (15 – 18 грудня 1956 р.), як свідчить перший з листів до М. Рильського, він шукав нагоди зустрітися з поетом-академіком, але зустріч не відбулася. На перший лист композитора поет-академік відповів, але у відповіді змовчав про справу вилучення з видання творів, що змусило С. Людкевича ще раз повторити у другому листі свою думку-запит. Ймовірно, С. Людкевичеві розходилося про гостроту порушення проблеми, про що свідчать пасажі в листах про вразливість текстів Т. Шевченка «для почуття наших великодержавників» і «для деяких прислужників великодержавності видавалися небезпечними». Цим пояснюється чому кожен з листів представлений у двох машинописних варіантах: у першому варіанті – С. Людкевич власноруч вносить текстові поправки, другий машинопис – чистовий, з урахуванням людкевичевих правок. Слідів такого способу написання листів поки не вдалося виявити серед листів композитора до інших адресатів.

У березні 1957 р. – отже, в період перед написанням другого листа до М. Рильського – Львівська консерваторія зверталася листовно до М. Рильського в справі видання наукової спадщини академіка Ф. Колесси, над яким ще з 1954 року трудилася спеціально створена комісія, складена з педагогів консерваторії. Тоді ж, з 1957 р. до роботи над виданням залучили групу київських науковців, серед яких і М. Рильського. А восени того ж року справа видання наукової спадщини Ф. Колесси стала частино наукової роботи кафедри теорії музики Львівської консерваторії, якою керував С. Людкевич, а С. Людкевич теж увійшов до складу комісії[6].

Отож, С. Людкевич впродовж 50-х років XX ст. мав чисельні контакти з представниками редколегії лисенківського видання і годі повірити, щоб про цей видавничий проект після повідомлення у республіканській пресі не відбувалися колуарні розмови. Тому чи справді не знав, чи міг забути С. Людкевич про членство в редколегії – доволі сумнівно. Інша річ, що, побачивши якість результату, він міг бути настільки незадоволений ним, що вирікатися своєї участі.

Згодом, вже після написання листів до М. Рильського, С. Людкевич не одноразово прилюдно вирікався участі у редколегії видання творів М. Лисенка, посилаючись на те, що не знав про своє входження в склад редколегії. У спогадах про С. Людкевича Л. Мелех-Яросевич згадує про Республіканську конференцію до ювілею М. Лисенка 1962 року і присутність С. Людкевича як члена президії, який раптом попросив слова і сказав: «Шановні товариші, мушу тут при всіх сказати, що я з величезним здивуванням побачив серед членів редколегії своє прізвище. Хочу заявити, що я про це нічого не знав, і за всі помилки, які тут є, не беру ніякої відповідальності І чому серед вокальних творів Лисенка немає його найкращого солоспіву – «Гетьмани, гетьмани!»? Це на слова Шевченка, так що ж, ми будемо Шевченка цензорували?»[7].

У статті «Лисенко в моєму житті», написаній 1962 р. і за життя автора непублікованій, С. Людкевич писав: «Позначилось це, мабуть, і в тім жалюгіднім факті, що в академічному виданні «Зібрання творів» Лисенка з легким серцем з якихось міркувань видавці

[6] Детальніше про це: Горак Я. Історія видання наукової спадщини Філарета Колесси в 50-х–70-х роках XX століття. *Етномузика* : зб. ст. та матеріалів із нагоди 175-річчя Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка. Вип.15. Львів : Галич-прес, 2019. С. 128–142.

[7] Мелех-Яросевич Л. Фрагменти моїх спогадів про С.П. Людкевича. *Станіслав Людкевич у спогадах сучасників* / упоряд. З. Штундер. 2-ге вид. С. 263.

позбулися найкращих солоспівів на тексти Шевченка, прекрасних хорів з «Гамалії», фіналу «Колядок» і не опублікували досі чудового революційного хору «На прю»[8]. Досі не зверталося уваги на те, що в цитованому фрагменті С. Людкевич переборщив з критикою, бо усі три лисенківські хори на тексти з Шевченкової поеми «Гамалія» («Ой, нема, нема, ні вітру, ні хвилі», «Наш отаман Гамалія» і «У туркені по тім боці») опубліковані у другому томі видання, що був надрукований 1950 р.

У 1964 р. 85-літній ювілей С. Людкевича було відзначено концертами у Львові і в Києві. На концерті у Львівській філармонії під диригентурою Дем'яна Пелехатого були виконані симфонічні твори «Наші Карпати» (інша назва – «Голоси Карпат») і «Чакона». А на концерті 19 грудня 1964 року у Києві під диригуванням Степана Турчака і капели «Думка» виконано «Кавказ» та «Чакону».

З київським концертом 1964 року пов'язані два листи (№ 4 і 5 у нашій публікації) композитора до художнього керівника Київської філармонії Рахиль Львівни Лефлєр. Заслужену працівницю культури України (з 1990 р.) Р. Лефлєр єднали гарні творчі взаємини з львівськими виконавцями і композиторами. Зокрема, з її ініціативи в березні 1963 р. відбулося перше повне (в трьох частинах) виконання фортепіанного концерту fis-moll С. Людкевича (солістка – Марія Крушельницька, диригент – Степан Турчак). З першого листа композитора до неї, датованого 24 листопада 1964 року (№ 4 у нашій публікації), випливає, що початково крім «Кавказу» і «Чакони» у програмі київського концерту планувалося ще виконання частин скрипкового концерту (солісткою мала виступити Олександра Деркач) і симфонічна поема «Каменярі», однак з часом плани змінилися і лишилося тільки два твори. У другому листі до Р. Л. Лефлєр (№ 5) композитор сповіщає, що через хворобу не зможе бути присутнім на концерті. Однак, перебіг подій несподівано змінився: прибути на київський концерт композиторові помогла Ольга Юркевич. Лист А. Кос-Анатольського до Ольги Юркевич від 4 січня 1965 р. (у нашій публікації № 6) з подякою «за Ваші заходи для забезпечення присутності композитора Станіслава Пилиповича Людкевича на ювілейному концерті в Києві дня 19.XII 1964 р.» документує цю подію.

Цікавим документом є лист до С. Людкевича українського письменника, літературознавця, музикознавця, публіциста і журналіста Івана Максимовича Лисенка (1938–2022) (№ 7). На момент його написання (1971 р.) молодий випускник філологічного факультету Харківського університету (1966 р.) Іван Лисенко був лише на початку творчого і наукового шляху, мав досвід роботи у Головній редакції «Української Радянської Енциклопедії» (1967–1968), працював у видавництвах «Наукова думка» (1969–1971) та «Музична Україна» (1971–1972). Робота у названих інституціях сприяла і вже тоді скеровувала дослідника до дослідження творчості репресованих та забутих письменників, а також до збору відомості про діяльність українських музикантів – тої ділянки, в якій вже значно пізніше (в 90-х роках XX – і на початку XXI ст.) І. Лисенко здійснить низку відомих зараз енциклопедичних видань, зокрема з царини української музичної культури. Серед діячів, до діяльності яких мав інтерес дослідник, – поет Олександр Олесь, що свого часу емігрував до Чехії, де і помер, та композитори Кирило Стеценко (свого часу – співробітник музичного відділу Міністерства Освіти УНР, засновник Республіканської капели, учасник урочистостей з нагоди проголошення Акту Злуки, учасник

[8] Людкевич С. Лисенко в моєму житті. *Людкевич С. Дослідження. Статті. Рецензії. Виступи.* / Упорядкування, редакція, переклади вступна стаття і примітки З. Штундер. Т. 1 Львів : Видавництво М. Коць, 1999. С. 388.

Першого Всеукраїнського церковного собору УАПЦ) та Яків Степовий. Пануюча ідеологія не схвалювала в той час висвітлення цих деталей з життя та діяльності названих українських авторів, тож беручись до збору матеріалів про них і видання книги, І. Лисенко певною мірою ризикував.

Чи з чиєїсь сторонньої спонуки, чи з власної ініціативи, І. Лисенко звертається листовно до композитора як збирач і упорядник майбутнього видання спогадів про Олександра Олеся і пропонує написати спогади про поета і обох композиторів, з якими С. Людкевич на різних етапах свого життя був знайомий особисто. Лист-відповідь композитора наразі невідома, мабуть на прохання він, на жаль, не відгукнувся. На жаль, бо з поетом композитор мав зустрічі, на його слова написав низку творів і розповідь про все це з перших уст мала б велику історичну і фактичну вагу.

Збірку «Поет з душею вогняною: Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах» І. Лисенкові, який був її упорядником та автором передмови і приміток, вдалося видати 1999 р., вже за української Незалежності. У вступній статті «Розірвана нитка життя» до книги І. Лисенко так описував історію створення книги: «Наприкінці 60-х років автор цих рядків, зацікавившись долею Олеся, почав збирати всілякі матеріали про ньому, в тому числі й спогади. Тоді й зародилася в нього думка про створення нинішнього збірника. Однак «відлига» в Україні вже закінчувалася і вмовити когось написати спогади про Олеся було просто неможливо. Отже, залишалася надія лише на тих, хто жив в еміграції. Звичайно, поїздки за кордон, коли б вона була можливою для звичайного радянського громадянина, дала б, без сумніву, більше користі, ніж звичайне листування. І все ж мені пощастило тоді одержати чимало спогадів про поета від осіб, які його особисто знали. Ці матеріали й склали основу цього збірника»[9]. Цитований уступ свідчить, що відмова людей (в т. ч. і С. Людкевича) написати спогади могла мала і політичну складову.

Останній з пропонованих у публікації документів (№ 8) пов'язаний з особистістю, якій випало відіграти особливу роль у останніх трьох десятиліттях життя та діяльності С. Людкевича, – Ольгою-Оленою Гнатівною Юркевич (дівоче прізвище Якимчук, 2 червня 1922, Львів – 28 січня 1998, Львів) – українською геофізикинею, сейсмологинею, кандидатка фізико-математичних наук, дійсною членкиня НТШ (рис. 2). Випускниця Академічної гімназії у Львові, по закінченні університету О. Юркевич працювала у Москві при Інституті фізики Землі під керуванням академіка Євгенія Саваренського над кандидатською дисертацією, яку захистила 1958 р. У 1959 – 1972 рр. вона працювала у Львівській філії Інституту геофізики АН УРСР, де з 1966 р. була завідувачем відділу сейсмології. В 1972 – 1976 рр. працювала завідувачкою відділу сейсмології Львівської філії Інституту математичної фізики Інституту математики АН УРСР, з 1976 р. – старшим науковим співробітником відділу сейсмічності Карпатського регіону (Львів) Інституту геофізики НАНУ (Київ).

З С. Людкевичем вона познайомилася після війни і їх знайомство тривало до кінця життя композитора. С. Людкевич був частим гостем у помешканні О. Юркевич на вул. Рилєєва (тепер – І. Вакарчука). У фондах Львівського музею С. Людкевича зберігається чимало фотографій композитора, зроблених у квартирі Ольги Юркевич (див. рис. 5), а також корпус із 60 її листів до С. Людкевича за період 1952–1977 років[10]. Автографи листів до музею передав музикознавець Ярема Якубяк. З листів дізнаємося, О. Юркевич

[9] Лисенко І. Розірвана нитка життя. *Поет з душею вогняною: Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах* / упорядкування, передмова та примітки І. М. Лисенка. Київ : Дніпро, 1999. С. 5–6.

[10] Листи підготовані автором цих рядків до друку.

Рис. 2. Ольга Юркевич
Фото з фондів Меморіального музею С. Людкевича у Львові

мала певну музичну освіту, грала на фортепіано і цікавилася музичною творчістю С. Людкевича. В особі О. Юркевич композитор знайшов Музу і в 50-х – 60-х роках під враженням спілкування з нею написав низку фортепіанних творів, які їй же присвятив – «Баладу (варіації на тему української народної пісні)», «Ноктюрн (Після прочитання листа від О.Ю.)», дві сюїти: одна – під назвою «Сюїта танцювальних жанрів», друга – під заголовком «Suite» (обидва цикли, до слова, писалися з розрахунку на виконання О. Юркевич). Листи розкривають навіть романтичні епізоди взаємин між О. Юркевич та С. Людкевичем, один з листів є фактичним освідченням у коханні, присягою у вірності на майбутнє. Існують відомості про те, що С. Людкевич подарував О. Юркевич перстень як свідчення їх заручин[11] і його Ольга постійно носила на руці. Однак до спільного подружнього життя композитора з О. Юркевич не дійшло: унеможливило їх зустрічі одруження С. Людкевича з Зеновією Штундер в 1973 році.

Ці деталі необхідні для зрозуміння пропонованого есею О. Юркевич про відвідини композитора 1975 року (№ 7), машинопис якого наявний серед віднайденої добірки. Машинопис не містить вказівки автора, але з тексту, згадуваних в ньому осіб стає зрозумілим, що автором є Ольга Юркевич. Есей є цікавим психологічним малюнком приватного життя С. Людкевича в похилому віці після одруження із Зеновією Штундер, коли зустрічі з Ольгою ускладнилися і поступово унеможливлювалися. Найперше, попри суб'єктивність авторки і гостроти (нераз несправедливої) в характеристиках осіб, оточення

[11] Горак Р. Ремі-брідж з Станіславом Людкевичем. *Горак Р. Львівські історії*. Львів: Апріорі, 2016. С. 78.

Рис. 3. Ольга Юркевич біля вітрини з рукописами С. Людкевича під час відкриття виставки у Музично-меморіальному музеї С. Крушельницької. 1994 р.
Фото з фондів Музично-меморіального музею С. Крушельницької у Львові

С. Людкевича, з есею проглядає наскільки навіть у такому серйозному віці композитор приваблював жінок, наскільки гострою була конкуренція між жінками щодо нього і як С. Людкевичеві залежало мати перед ними належний вигляд («я хотів би, щоб Ви памятали мене хоча б відносно бодрим і таким щоб я залишився в Вашій пам'яті, а не як фізична розвалина»). По-друге, зворушливим є прочитуваний в спогаді постійний сумнів С. Людкевича у правильності свого поступування: з одного боку, він все ще надіється, що спілкування з Ольгою не зміниться, він не втратив до цього спілкування інтересу, відчував навіть його брак; з іншого боку – розуміння причиненого одруженням Ользі болю стимулює його прагнення з людських позицій виправдати своє одруження, що вона б не мала можливості приділяти йому увагу через занятість науковою працею.

С. Людкевич дарував Ользі автографи деяких своїх творів різних років, які Ольга Гнатівна колекціонувала разом з низкою видань творів композитора, здійснених в радянський час. До 115-ої річниці від дня народження С. Людкевича у січні 1994 року у Музично-меморіальному музеї С. Крушельницької відбулася виставка «Кілька епізодів з життя і творчості Станіслава Людкевича», на якій експонувалася вся нею зібрана колекція. Ольга Гнатівна була присутня на відкритті (рис. 3).

Всі експоновані на виставці рукописи були передані О. Юркевич у бібліотеку Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка (нині –Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка). За інвентарною книгою бібліотеки, подаровані нею речі зафіксовані під інвентарними номерами 07699–07769[12]. Серед цієї добірки є низка рукописів музичних творів, серед яких фортепіанні твори – «Ноктюрн cis-moll (№ 07743–07745), «Сюїта танцювальних жанрів» (інв. № 07750) і «Suite» (№ 07764) «Балада» (№ 07746), «дві «Застольні» (№ 07747 і 07748, 07757), «Полька» (№ 07759),

[12] Інвентарна книга № 4 Бібліотеки Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка (ВММІ). Від інвентарного № 07426 – до інвентарного № 012150). С. 12–13.

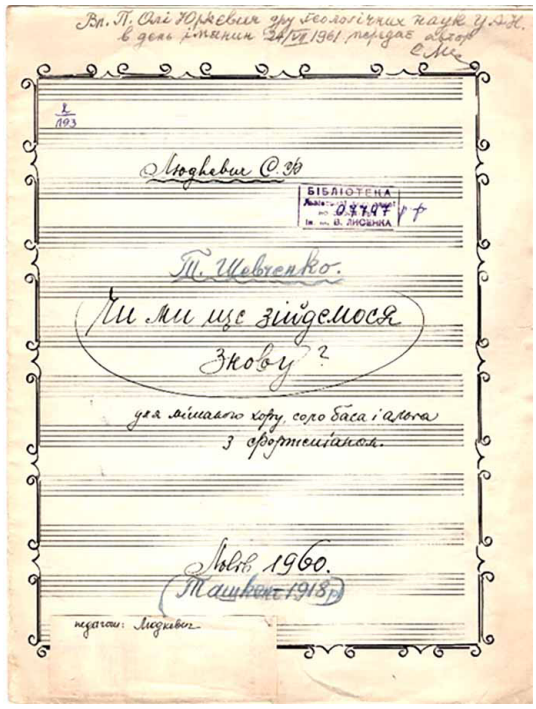

Рис. 4. Автограф С. Людкевича мішаного хору у супроводі фортепіано «Чи ми ще зійдемося знову?» (слова Т. Шевченка). Дарчий напис композитора вгорі: «Вп. п. Ользі Юркевич д-ру ґеольоґічних наук У.А.Н. в день імянин 24 / VII 1961 передає автор. С Люд.»
З фондів бібліотеки ЛНМА ім. М. Лисенка (№ 07747)

«Елегія» (літографія 1919 р. № 07760), «Меланхолійний вальс (№ 07761), хор «Чи ми ще зійдемося знову» (№ 07747) (рис. 4).

Тож, публікація вибраних пропонованих первинних документів показує, наскільки багату і важливу добірку різних документів вдалося врятувати від загибелі і втрати.

Тексти пропонованих документів друкуємо вперше, загалом зберігаючи всі лексичні, синтаксичні особливості оригіналу. Невеликий виняток – есей О. Юркевич, в якому уніфіковуємо правопис назви львівської вулиці як «Рилєєва», оскільки в оригіналі правопис щораз інший (Рилеева, Рилеєва, Рилєєва). Скорочення слів в тексті розкриваємо у гранчастих дужках. Оскільки у листі С. Людкевича до М. Рильського від 11 листопада 1957 р. є істотні текстові відмінності між початковим і поправленим текстом листа, наводимо текст в обох – початковій і правленій – редакціях. До текстів всіх документів додаємо свій науковий апарат, необхідний для фактичних уточнень і зрозуміння контексту описаних подій.

№ 1
Автобіографія

Родився 24. XII. 1879 р[13]. в місті Ярославі на Сяні. За волею свого батька, народного учителя поступив після закінчення гімназії в рідному місці на філософський факультет

[13] Офіційна і правдива дата народження С. Людкевича – 24 січня 1879 р. Вказування датою народження 24 грудня 1879 р. практикувалося С. Людкевичем і в інших документах і було пов'язане, мабуть, зі справами проходження військової служби.

Львівського Університету і покінчив його в 1901 р. із званням магістра філософії, поступив на державну службу учителя гімназії у Львові[14].

В літа академічних студій брав участь в суспільно-політичній роботі прогресивної групи студентів[15], а також в музичних та співочих українських товариствах[16], студіюючи при тому автодидактично музику.

На посаді учителя пробув від 1901–1903 р. і ще після відбуття військової служби в 1905–1907 р. В 1906–1907 р брав участь у роботах Етнографічної Комісії Наукового Товариства ім. Шевченка списуючи з фонографу і редагуючи українські народні мелодії і редагував музичну частину журналу «Артистичний вісник» [17].

В 1907 р. залишив службу в гімназії і виїхав до Відня в цілі продовження музичних студій. У Відні покінчив музикологічний факультет університету і одержав на основі научної дисертації і програмних іспитів степень доктора музикологічних наук. Одночасно побирав приватні лекції у композитора А. Землинського і теоретика Гренедера із композиції і оркестровки.

Від 1909–1910 р. продовжував музичні студії в Мюнхені та Ляйпцігу у проф. Рімана.

Вернувшись в 1909 р. на Батьківщину обняв становище директора і професора теоретичних дисциплін в новозаснованому Українському Вищому Музичному Інституті ім. Лисенка у Львові[18]. На тій посаді оставався до 1926 р. (з перервою на час війни 1914 – 1918 р., в часі якої був як офіцер австрійської армії в Перемишлі і звідти попав у російський полон). Від 1926 – 1939 року виконував обов'язки інспектора Вищого Музичного Інституту ім. Лисенка аж до приходу Радянської Влади.

В 1939 році Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові іменувало мене дійсним членом[19]. В 1939 р. отримав становище професора і завідуючого кафедрою композиції

---

[14] Після закінчення університету 1901 р. до липня 1903 р. С. Людкевич працював педагогом львівської польської гімназії.

[15] Йдеться про участь С. Людкевича у студентському товаристві Львівського університету – «Академічній громаді».

[16] Мовиться про співпрацю з «Львівським Бояном» і про участь С. Людкевича у 1901 р. у створенні «Союзу Боянів». Остаточно юридично і фактично «Союз Боянів» оформився лише в травні 1903 р. під назвою «Союз співацьких і музичних товариств у Львові».

[17] До складу Етнографічної Комісії НТШ С. Людкевич був обраний 2 січня 1902 р. і від початку своєї роботи там займався транскрибуванням з фонографа народних пісень (про це: Штундер З. Станіслав Людкевич і його праця в Етнографічній та Музикознавчій комісіях Наукового товариства ім. Шевченка. *Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. Том CCXXVI: Праці Музикознавчої комісії*. Львів : НТШ, 1993. С. 456–457). В 1906 р. з'явився результат цієї роботи – перший том збірника «Галицько-руські народні мельодії» О. Роздольського – С. Людкевича. Журнал «Артистичний вістник» (саме з таким правописом його назва в оригіналі) виходив 1905 р. і С. Людкевич справді був редактором музичної частини видання.

[18] Офіційна назва інституту на той час – «Вищий Музичний Інститут під управою Музичного товариства ім. М. Лисенка» і новозаснованим він не був, оскільки працював від 1903 року. На засіданні Виділу Музичного товариства ім. М. Лисенка 9 жовтня 1910 р. С. Людкевич став викладачем теорії, гармонії та історії музики. (Книга протоколів Музичного товариства імені Миколи Лисенка / Підготовка текстів, упорядкування, коментарі та іменний покажчик Я. Горака. Тернопіль: Астон, 2014. С. 140). На директорській посаді його кандидатура була затверджена на засіданні Виділу товариства 17 листопада 1910 р.(Там само. С. 142).

[19] По-різному подаються дати обрання С. Людкевича дійсним членом НТШ у «Хроніках Наукового товариства ім. Шевченка». Зокрема у «Хроніках Наукового товариства ім. Шевченка у Львові за час від 1.I. 1935 – 25.XII. 1937» (Число 73. Львів: Накладом НТШ, 1937. С. 115) композитор фігурує серед списку дійсних членів з датою прийняття у дійсні члени 19 жовтня 1935 р. У «Хроніках Наукового товариства ім. Шевченка у Львові за час від 26. XII 1937 – 31.XII. 1938» (Число 74. Львів, 1939. С. 109) у такому ж списку С. Людкевич фігурує з датою обрання у дійсні члени 1 жовтня 1938 р.

у новоорганізованій Державній Муз[ичної] Консерваторії у Львові[20] і на тім званню був затверджений Вищою Атестаційною Комісією в Москві[21].

В часі німецької окупації Львова робив старання про позволення властей на відкриття приватної музичної школи, а коли це не вдалося став викладачем теоретичних дисциплін у муз[ичній] школі з українською мовою навчання[22].

З другим приходом Радянської Армії знову обняв посаду у Львові в Державній Консерваторії і був вибраний головою Обласної Спілки Львівських Радянських Композиторів України.

Указом Президії Верховної Ради УРСР присвоєно мені звання Заслуженого Діяча Мистецтв від 6.III. 1945 р.[23]

В 1949 році Указом Президії Верховної Ради СРСР одержав за музичну діяльність Орден Червоного Трудового Прапору.

В 1951 р. одержав з нагоди декади Укр[аїнського] Мистецтва орден «Знак пошани»[24]. 1955 р. присвоєно мені указом Верховної Ради УРСР звання «Народного артиста УРСР»[25].

(проф. Людкевич Станислав Пилипович)

Львів, 13 вересня 1956 р.

ММСЛ. Авторизований машинопис на друкарській машинці з фіолетовою стрічкою з однієї сторони двох пожовклих аркушів паперу (28,7 х 20,3 см). Обидва аркуші зі слідом поперечного згину посередині. В кінці друкованого тексту – власноручний підпис С. Людкевича фіолетовим чорнилом.

---

[20] Львівська державна консерваторія була створена наслідком виданої 20 грудня 1939 р. постанови Ради Народних Комісарів УРСР «Про організацію театрів, музичних колективів, будинків народної творчості і театрально-музичних закладів у Львівській, Дрогобицькій, Волинській, Ровенській, Станіславській і Тернопільській областях». Для потреб консерваторії було надане приміщення нинішньої Львівської філармонії (вул. Чайковського, 7, нині – вул. Скорика,7). Навчання у консерваторії почалося 15 січня 1940 р.

[21] Згідно «Выписки из протокола № 33 от 12 сентября 1940 г.», датованої 23 жовтня 1940 р. С. Людкевич був 1940 р. утверджений у вченому званні професора на кафедрі композиції і теорії музики. Оригінал документу – у фондах Меморіального музею С. Людкевича у Львові (інвентарний № 3634). Текст документу у виданні : Горак Я., Письменна О., Черевко К. Кафедра теорії музики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка: історія, персоналії, здобутки. Львів : ЛНМА ім. М. Лисенка, 2024. С. 59.

[22] Зазначені старання С. Людкевича щодо відкриття приватної музичної школи – невідомі і документально не підтверджені. «Державна музична школа з українською мовою викладання» була відкрита з дозволу німецької влади в першій половині лютого 1942 року і містилася у приміщенні колишнього Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові на вул. Шашкевича, 5 (за німецької окупації – Одеонштрассе). Директором школи став В. Барвінський. У тогочасній легальній українській пресі школа позиціонувалася як відроджений Вищий музичний інститут. С. Людкевич справді викладав на теоретично-композиторському відділі цієї школи (про це: З мистецького життя Львова. Львівська музична школа. *Краківські вісті*. 1942. № 44(491). 4 березня. С. 4. Підписано: Зет.)

[23] Дата неточна. Почесне звання Заслуженого діяча мистецтв УРСР С. Людкевич отримав 6 лютого 1946 р. і рішенням не Президії Верховної Ради УРСР, а Ради Народних Комісарів УРСР. (див. Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Том 2: 1939–1979. Жовква : Місіонер, 2009. С. 46).

[24] Декада українського мистецтва проходила у Москві 15–24 червня 1951 р. С. Людкевич був присутній на цій декаді, в рамках якої 16 червня 1951 р. в колишньому залі Дому Союзів капелою «Трембіта» і симфонічним оркестром Всесоюзного радіо під керівництвом М. Колесси виконано першу частину «Кавказу», а також «Пісню про Сталіна» і «Гей, слов'яни» С. Людкевича. По завершенні декади, 7 липня 1951 р. С. Людкевич отримав урядову нагороду «Знак пошани».

[25] Цього почесного звання композитор був удостоєний 23 грудня 1954 р. з нагоди 75-ліття (див. Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Том 2: 1939–1979. Жовква: Місіонер, 2009. С. 129).

№ 2

Лист Станіслава Людкевича до Максима Рильського

Львів, 19 січня 1957 р.

Високоповажаний і Дорогий Максим Тадеєвич!

Звертаюсь, як один із тих членів Редколегії видань творів Лисенка (якого, до речі, поміщено у списку без порозуміння і невідомо, для якої мети) до Вас, як до найбільш авторитетного й активного члена Редколегії, який при тому найближче стояв до памяті великого помершого композитора, з одним дуже важливим і для мене болючим запитанням, на яке Ви мабуть зможете дати відповідь: чи й коли наша Редколегія зможе зняти, чи стерти з себе це ганебне клеймо, яке пятнує її від часу недавно минулого режіму, а саме тим нечуваним проявом редакційного перестархування, яким немилосердно оцензурувала музику до «Кобзаря» Шевченка, позбавляючи її пяти найкращих солоспівів Лисенка на текст Шевченка: «Гетьмани», «Ой Дніпре, мій Дніпре», «За думою дума», «Молітесь братіє», «Ой виострю товариша» тільки з тої причини, що в тексті поета революціонера найшлося що небудь невигідне, або вразливе для почуття наших великодержавників?

Прошу вибачити, що звертаюся до Вас листовно, але я уже підчас другого побуту в Києві[26] не зважаючи на намагання не найшов можливості з Вами зустрітися.

З глибокою і щирою пошаною до Вас

С. Людкевич.

ММСЛ. Машинопис на друкарській машинці з чорною стрічкою з одного боку пожовклого аркуша паперу (28,6 х 20,1 см). Аркуш зі слідом поперечного згину. По правому боці аркуш з дрібними надривами у верхній половині аркуші. Машинопис у двох примірниках. На одному – власноручні корективи С. Людкевича простим олівцем фрагментів тексту, які стосуються в основному проставлення синтаксичних знаків, вилучення окремих слів, фраз. Другий примірник – чистова машинописна копія листа на такому ж аркуші з урахуванням людкевичевих правок в тексті. У чистовій копії дві відмінності від правленого С. Людкевичем тексту: «перестраховщину» замінено «перестрахуванням», а в останньому реченні листа вилучено заключну фразу «незважаючи на всі мої намагання зустрітися». Подаємо текст за чистовим примірником.

№ 3

Лист Станіслава Людкевича до Максима Рильського

А) Варіант машинописного тексту до правки С. Людкевича

Львів, 11 листопада 1957 р.

Високоповажаний Максим Тадеєвич!

Я глибоко зворушений листом з побажаннями, яким Ви мене удостоїли, але рівночасно при нагоді не можу не висловити свого жалю, що Ви не зволили відповісти мені на мій давно висланий, поручений лист, в якому я просив Вас про пораду, яким способом можна би змити з себе пляму із-за незрозумілого оцензурування і пропущення

[26] Йдеться, мабуть, про перебування С. Людкевича на Другому пленумі правління Спілки композиторів України, що проходив у Києві 15–18 грудня 1956 р. На концерті з нагоди пленуму сестри Байко виконували «Українську баркаролу» С. Людкевича, а 17 грудня духовий оркестр Київського Військового округу виконував «Український марш» С. Людкевича. Ця поїздка була другим візитом композитора до Києва в 1956 р. Перша ж мала місце в березні 1956, коли 10 березня в Києві відбувся авторський концерт С. Людкевича з виконанням «Заповіту», першої та четвертої частин «Кавказу», симфонічних поем «Дніпро» і «Меланхолійний вальс». Диригував Натан Рахлін.

і виелімінування п’яти найкращих солоспівів М.В. Лисенка на тексти віршів Т.Г. Шевченка, які деяким прислужникам великодержавності видалися небезпечні.

(С. Людкевич)

Б) Чистовий машинописний варіант з урахуванням правок С. Людкевича

Львів, 11 листопада 1957 р.

Високоповажаний Максим Тадеєвич!

Я глибоко зворушений Вашим листом з побажаннями, яким Ви мене удостоїли, але рівночасно при нагоді не можу висловити свого глибокого жалю, що Ви не зволили відповісти мені на мій давно висланий, поручений лист, в якому я просив Вас про пораду, яким способом можна би змити з нашої Видавничої Колегії утвореної для повного видання тв[орів] Лис[енка] пляму, із-за незрозумілого оцензурування і виелімінування п’яти найкращих його солоспівів на тексти віршів Т.Г. Шевченка, які деяким прислужникам великодержавності видавалися небезпечними.

С. Людкевич

ММСЛ. Машинописи на друкарській машинці з чорною стрічкою з одного боку пожовклого аркуша паперу (28,6 х 20,1 см) зі слідом поперечного згину.

№ 4

Лист Станіслава Людкевича до Рахиль Лефлер

Львів, 24 листопада 1964 р.

Художньому Керівникові Київської Філармонії

Т. Лефлер

Київ, Володимирський спуск 2

Щоб не здержувати дальше порозуміння відносно мого авторського концерту я примушений погодитися на дату 19 грудня 1964 р. Відносно програми ми мабуть домовилися, що крім «Кавказ» – у другій частині концерту, в першій частині буде виконано дещо з нових творів – н[а]пр[иклад] «Чакона» – тривалість виконання 15 хвилин і скрипковий концерт в супроводі оркестру в виконанні Лесі Деркач[27] – або, замість скрипкового концерту кантата «Каменярі»[28].

Було б бажано, щоб Київська Філармонія взяла на себе доставку нот.

З пошаною

С. Людкевич

ММСЛ. Машинопис на друкарській машинці з чорною стрічкою з одного боку аркуша (29,6 х 20,7 см.). Аркуш зі слідом поперечного згину.

---

[27] Олександра Деркач (1924–2001) – українська скрипалька і музичний педагог, з 1938 р. викладала у Львівській державній консерваторії ім. М. Лисенка, з 1971 р. – професорка кафедри скрипки, в 1973–1986 рр. – завідувачка кафедри камерного ансамблю. Засновниця камерного оркестру Львівської консерваторії, багатолітня учасниця струнного квартету педагогів консерваторії. 1946 р. на авторському концерті С. Людкевича у супроводі симфонічного оркестру Львівської філармонії під керівництвом М. Колесси здійснила прем’єру Скрипкового концерту С. Людкевича. Після того неодноразово частинами чи в цілості повторювала виконання цього твору.

[28] Йдеться про симфонічну поему «Каменярі». Підставою до іменування її кантатою могло стати використання у фіналі цього твору хору.

№ 5

Лист Станіслава Людкевича до Рахиль Лефлер

Львів 7 грудня 1964 р.
Художньому Керівникові Київської Філармонії
т. ЛЕФЛЕР
Київ, Володимирський спуск 2

Спішу Вам донести, що від кількох днів я є поважно хворий і по всяким перспективам мені буде небезпечно ризикувати дорогу до Києва.

З огляду на те, що Київській Філармонії невигідно відкладати концерт на пізніший час, прошу відбути концерт без моєї приявності – евентуально обмежити програму до одного «Кавказ»-у, і ласкаво прислати мені програму[29].

На всякий випадок повідомляю Вас, що Львівська Філармонія може вислати Вам голосовий матеріал «Чакони», або «Каменярів». Скрипкового концерту, покищо, виконати не вдасться.

Дуже мені прикро й прошу сердечно вибачити, що роблю Філармонії такі неприємності, але трудно й мене винити.

З глибокою до Вас пошаною
С. Людкевич

Машинопис на друкарській машинці з чорною стрічкою з одного боку аркуша (29,6 х 20,7 см.). Аркуш зі слідом поперечного згину.

№ 6

Лист Анатолія Кос-Анатольського до Ольги Юркевич

4 січня 1965
Юркевич Ользі Гнатівні

Правління Львівської обласної Спілки композиторів України високо оцінює Вашу незмінну патріотичну зацікавленість справами української музики і висловлює Вам глибоку подяку за Ваші заходи для забезпечення присутності композитора Станіслава Пилиповича ЛЮДКЕВИЧА на ювілейному концерті в Києві дня 19.XII 1964 р.[30]

Голова Правління Львівської	А. КОС-АНАТОЛЬСЬКИЙ
Обласної Спілки композиторів України	Композитор, заслужений діяч мистецтв УРСР

ММСЛ. Машинопис, писаний на друкарській машинці з чорною стрічкою на бланку Правління Львівської обласної Спілки композиторів України з власноручними правками на бланку (30 х 20,5 см) і підписом А. Кос-Анатольського в кінці тексту листа. З листом зберігся рожевий конверт (11 х 15,5 см), адресований фіолетовим чорнилом українською мовою рукою А. Кос-Анатольського до Львова на вул. Рилєєва 3, кв. 4.

[29] Програмка концерту зберіглася у фондах музею (Інв. № 2641).

[30] Йдеться про концерт з нагоди 85-річчя С. Людкевича, який відбувся у Києві. У програмі – «Чакона» для симфонічного оркестру і кантата-симфонія «Кавказ». Виконував симфонічний оркестр УРС, заслужена академічна капела «Думка», диригент – Степан Турчак.

№ 7

Лист Івана Лисенка до Станіслава Людкевича

Київ, 13 вересня 1971

Вельмишановний Станіславе Пилиповичу!

Перепрошую уклінно за цього листа. Як упорядник книги «Спогади про Олександра Олеся» хочу звернутися до Вас з проханням-запитанням: чи не доводилось Вам на своєму житті і зокрема в середині 20-х років зустрічатися з Олександром Олесем (Кандибою Олександром Івановичем)[31]? Крім того, Ви, здається, писали романси на його тексти. Беручи все це до уваги я і хочу прохати Вас написати спогади про Олександра Олеся, що будуть надруковані в вищезгаданому збірнику[32].

Очевидно, Станіславе Пилиповичу, Ви змогли б мені підказати, хто з львівян ще знав Олеся (він неодноразово приїздив до Львова) і подати їхні адреси.

Станіславе Пилиповичу! Як відомо Вам, що музику до творів Олеся писали Яків Степовий і Кирило Стеценко. Принагідно хочу поцікавитись у Вас цими композиторами. Річ у тому, що я збираю спогади і про цих видатних представників нашої культури і знаю, що Ви були з ними особисто знайомі[33]. Отож дуже хотів би, щоб Ви написали бодай невеличкі спогади-думки про них.

Наперед вдячний за Вашу увагу. Залишаюсь з глибокою пошаною до Вас.

Іван Лисенко.

Перепрошую за турботу.
Моя адреса:
Київ-87,
Вул. Ушинського 12, кв.1
Лисенку Іванові Максимовичу

---

[31] Особисте знайомство С. Людкевича з О. Олесем відбулося в 1912 р. на похороні М. Лисенка, на якому С. Людкевич був присутній в складі галицької делегації. В 20-х роках XX ст. С. Людкевич написав 4 солоспіви на вірші О. Олеся – «Тайна», «Піду втечу», «Подайте вістоньку», «Ти моя найкраща пісня». Серед архіву композитора зберіглося видання його солоспівів «Піду, втечу», «Тайна» (на сл. О. Олеся) і «Спи дитинко моя» (сл. П. Карманського) з дарчим написом поетові від автора музики: «Визначному Поетові ВП. О. Олесеві, що дав мені нераз змогу найти в серці те, що гарне передає на спомин Автор музики». У січні 1930р. у Львові відзначалося 50-ліття заснування і початку виходу газети «Діло». О. Олесь, запрошений на святкування, приїхав до Львова і перебував тут місяць, зупинившись у близьких знайомих С. Людкевича – Терлецьких. В цей період відбулася ще одна їх зустріч. У 30-х роках С. Людкевич до слів О. Олеся скомпонував ще два солоспіви «Як любо жити» і «Живіть» і два чоловічі хори а капелла «В хмарах сурми загреміли» і «Журавлями в небо линуть». Поезія О. Олеся «В хмарах сурми загреміли» стала поетичним мотто і текстом хору у симфонічній поемі С. Людкевича «Наше море», створеній в 1954–1955 рр.

[32] Спогадів С. Людкевич не написав, а згаданий збірник спогадів про О. Олеся теж не був реалізований.1999 р. вийшло присвячене О. Олесеві видання: Поет з душею вогняною: Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах / упорядк., передмова і примітки І. Лисенка. Київ : Дніпро, 1999. 224 с.

[33] Про контакти С. Людкевича з Я. Степовим відомостей нема. Твори Кирила Стеценка С. Людкевич міг знати з 1910–1912 рр., коли деякі з них виконувалися на концертах «Львівського Бояна». Особисто з Кирилом Стеценком С. Людкевич мав нагоду познайомитися у Києві, коли зупинявся там дорогою повернення російського полону. В грудні 1917 року у готелі «Савой» на Хрещатику, 38 відбулася зустріч С. Людкевича Кирилом Стеценком, Миколою Леонтовичем та Олександром Кошицем (про це: Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Т.1: 1879–1939 Львів : Бінар-2000, 2005., С. 264–265) 1931 р. С. Людкевич опублікував статтю «Кирило Стеценко (реферат на недавньому концерті «Львівського Бояна»). 10 травня 1956 р. у с. Веприк біля Фастова на Київщині С. Людкевич був учасником відкриття надмогильного пам'ятника К. Стеценкові, виступав там зі словом про композитора.

Автограф фіолетовим чорнилом на складеному вдвоє пожовклому аркуші (28,4 х 18,6 см), складеному вдвоє. На першій сторіночці – кольорове (в коричневих тонах) і чорно-біле зображення архітектурних пам'яток в Ленінграді. Зверху друкований напис: «По Ленинским местам», знизу – «Ленинград. Смольний». Текст листа займає дві сторінки розвороту і неповністю третю (останню) сторіночку.

№ 8

[Есей Ольги Юркевич про Станіслава Людкевича]

Сьогодні, 12 січня 1975 р. ми були у Людкевича. Вийшло все несподівано – ми думали, що сьогодні він не прийде до нас. 4-ого І. він був у нас на Рилєєва[34], десь коло 3-тої години дня й питався, коли може прийти до нас на Різдво. Талька[35] запросила його на перший день свят, значить на второк. Він говорив, що п[ані] Оля схоче колядувати й він буде мусіти акомпаніювати на фортеп'яні, що він не знає тих колядок, які співає п[ані] Оля, але буде дивитися в уста й на ходу підбирати акомпаніямент. Жаль тільки, що п'яніно так страшно розстроєне, властиво може він ще пішле настройщика, але правдоподібно то буде трудно. Сидів у нас коло 15-20 хвилин, так щоб тільки домовитися на візиту – а по друге, на Рилєєва був попсутий телефон і мої сестри не могли до мене потелефонувати.

В понеділок вечером ми бачилися, а в вівторок я прийшла на Рилєєва коло п'ятої години. Падав дощ, все було сіро, дощ повільний, дрібний, воздух проникливий. Тут я довідалася, що телефонував Тальки учень, що доктор був вже на нашій вулиці, але завернув – махнув на нього, хоча не пізнав, просив сказати де є вулиця Рилєєва й просив відвести його до трамваю, бо йому крутиться голова й він не може йти в гості. Ми чекали на другий день і на третій, потім наступила п'ятниця й субота – тоді вже ніхто не чекав, а думали, що прийде власне сьогодні, в неділю, як то він звичайно приходить до нас на обід. Його не було. Анатоль[36] сказав – підемо до нього, може він хорий, треба довідатися. Я спочатку не хотіла, бо сподівалася, що буде афронт[37] і його пані придумає викрут, щоб тільки не впустити до дому. Анатоль мене переконав, що треба піти й самим переконатися, як то буде й не загадувати. Пішли, позвонили. Почули голос його пані – хто то – Анатоль – ми до професора – тоді знова – хто то – тоді Анатоль – пані Оля і її муж. Двері відчинилися й почулося – прошу – й тоді ми побачили, що Людкевич стояв в передпокої й все слухав. Мені все таки видається, що якби не те, то вона придумала б що небудь, що він погано себе почуває, чи щось інше й на тому наша візита була б закінчена.

---

[34] На вул. Рилєєва (нині – Івана Вакарчука), 3 мешкала Ольга Юркевич.

[35] Наталія-Іванна Якимчук (1916–1998) – сестра Ольги Юркевич, здобула освіту у гімназії сестер Василіянок та на математичному факультеті Львівського університету. У післявоєнні роки працювала у Львівському музеї українського мистецтва, де була помічницею Іларіона Свенціцького. Після звільнення з роботи у музеї влаштувалася на посаду вчителя математики в одній з вечірніх шкіл Львова. Допомагала музеєві Івана Франка, була особисто знайома з сином письменника і першим директором музею Петром Франком. По виході на пенсію багато мандрувала Європою. В останні роки життя передала багато речей до фондів музею Івана Франка у Львові: серед них – матеріали з відзначення 100-літнього ювілею С. Людкевича, які склали окремий фонд С. Людкевича у фондовій збірці франкового музею.

[36] Йдеться про Анатолія Рудкова – другого чоловіка Ольги Юркевича, виходця з Кремінця Волинської губернії. Одружилися вони на початку 70-х років XX ст.

[37] Афронт (від affront – дослівно: удар в обличчя, виклик) – зневага, приниження, несподівана невдача, різка відсіч.

Рис. 5. С. Людкевич у помешканні Ольги Юркевич.
Зліва направо: Наталія Якимчук (сестра Ольги Юркевич, сидить),
Станіслав Людкевич (за піаніно), Ольга Юркевич та її сестра Ірина Якимчук (стоять)
Фото з фондів Меморіального музею С. Людкевича

Я привиталася з доктором, сказала йому добрий вечір пане доктор і він явно втішився – а, пані Оля, може ми підемо на гору. Як Ви вважаєте. Анатоль взяв мій плащ і ми з доктором пішли на гору[38], підійшов Анатоль. Сіли.

Ясно, я запиталася, як він себе почуває – й сама бачу, що не найгірше. Питаю по вручення ордену[39] – як я поміркувала, доктор явно задоволений з нагороди. Я запиталася, що він говорив в промові – промова напевно записана, й немає потреби її відновлювати з пам'яті – але мені доктор сказав, що говорив про те, що дякує за високу нагороду, на жаль, хоча б він хотів не зможе розвивати ідей м[арксизму]-л[енінізму] тому, що він є каліка – глухий і сліпий. Тепер я розумію закінчення його промови в «Вільній Україні»[40].

Доктор перепитав, який сьогодні день, що за два дні є Новий Рік і що в вівторок він збирається до нас. Якщо зможе, якщо не буде крутитися голова. «Бо що ми б зробили, якби мусіли класти його ліжка?».

---

[38] Йдеться про кімнати на другому поверсі львівського помешкання композитора на тодішній вул. Військовій 7 (нині – С. Людкевича, 7).

[39] Йдеться про орден «Дружби народів», який було вручили С. Людкевичу 30 грудня 1974 року у львівському Обкомі партії після закінчення сесії обласної ради. Про це: Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Т. 2 (1939–1979). Львів : Місіонер, 2009. С. 237–238.

[40] У львівській газеті «Вільна Україна» опубліковано лише один матеріал про вручення С. Людкевичу ордена: Відзнака мистецького подвигу: Композитору С.П. Людкевичу вручено орден Дружби народів. *Вільна Україна*, 1974, № 256 (9028), 31 грудня, С. 3. Основна частина статті – це слово про композитора першого секретаря Львівського обкому компартії України В.Ф. Добрика при врученні нагороди з ідеологічно забарвленим описом шляху і діяльності композитора. Вказано також, що вітали С. Людкевича з нагородою артист О. Д. Гай, ректор Львівської державної консерваторії З. Дашак, співачка М. Байко та поет Р. Братунь. Подячної промови в публікації не наведено, а лише сказано: «У відповідь композитор Станіслав Пилипович Людкевич схвильовано подякував за високу оцінку його праці й сказав, що найзаповітніша його мрія бути корисним своєму народові, доки б'ється серце». Ймовірно, саме про цей уступ йдеться у спогаді. У тій же газеті раніше була й інша публікація: Церлюк С. Патріарх української музики (Станіславу Людкевичу – 95 років). *Вільна Україна*. 1974. № 251 (9023), 24 грудня. С. 3. Публікація розкриває творчий шлях і грані діяльності С. Людкевича і повідомляє про концерти у консерваторії і філармонії з нагоди ювілею композитора, однак промов композитора тут також не цитується.

Я почала дискусію про те, що таке класицизм. Він почав говорити, я хотіла записати, але не мала ручки ні паперу. Анатоль дав мені ручку, а паперу не мав і я вхопила фотографію Людкевича, яку хотіла йому дати, але почала писати. Вона є. Під кінець я просила, що скоштував кавалочок макового торта, який я йому принесла. Він сказав, що дякує, що там мама його пані варить вечерю, але він не хоче їсти, бо їдження йому не є потрібне – чому ми, очевидно, заперечили. Тоді почалася, знова, прінціпова розмова: пані Олю, мені опіка потрібна – тут є Штундер мама[41] варить їсти, пряче робить то так, що не можна бажати краще. Ви, пані Олю не мали б стільки часу, щоб забезпечити фізичні потреби. Я на те відповіла – не говорім про те. Анатоль нахилився до доктора й повторив – не треба про те говорити – пане доктор. Людкевич зразу замовк і почав знова про те, що в вівторок до нас прийде, бо: «дякувати Богу, що наша давна атмосфера задержалася і ми можемо з собою поговорити». Я на то відповіла, що рада була б його частійше бачити й з ним поговорити – але… на то доктор: «чому Вам дивитися на занепад мене, з яким Ви стільки дружили; я хотів би, щоб Ви памятали мене хоча б відносно бодрим і таким щоб я залишився в Вашій пам'яті, а не як фізична розвалина». Ми були там уже годину, прийшла пора вечері й ми встали йти. Доктор, як звичайно поцілував мене в руку, я його в лице й потім він, як звичайно, знова цілує в руку й знова наставляє лице. Йому же явно бракує тої ласки. Ми зійшли на долину, доктор подав мені футро, Анатоль підхопив і як вони сміялися, будемо разом подавати п[ані] Олі плащ. Дуже то невигідне і краще, як то робить один мущина. Доктор знова взяв цілувати мою руку, я знова його поцілувала, він взяв шапку, щоб відпровадити нас до фіртки. Анатоль кинувся давати йому плащ, але він взяв тільки шалик і вперся, що нераз так виходить. Вийшли, при фіртці ще три рази мене цілував в руку, Анатолю подавав й я знова три рази його цілувала в лице. Так ми попращалися. Бідний він.

Бідний він. По дорозі до дому Анатоль запитався мене, які мої враження з «проведеного вечора». Я підвела підсумки: по-перше, я ще не відпружилася, бо була переконана, що на порозі буде скандал і пані жона мене не впустить. По-друге, пані жона, тихо, підступно вмовляє йому, що він не може виходити сам на вулицю, бо йому закрутиться голова – чому тоді, коли вона точно знає, що доктору на мені залежить, не відпровадить його до нас, на Рилєєва, а потім, хай ми відведемо. Тут я бачу, готується така атмосфера, що Ви професоре, не можете виходити й не треба нікуди йти. По-третє, на моє питання, хто приходить, доктор сказав, що Березовський[42] і М[арія] Білинська[43] – але я її дальше

[41] Згідно будинкової книги помешкання С. Людкевича на вул. Військовій, 7, якийсь час в останні роки життя композитора у будинку була прописана мати Зеновії Костянтинівни Штундер – Єлизавета Михайлівна, яка мешкала тут до своєї смерті.

[42] Орест Березовський (1909–1996) – український віолончеліст та музичний педагог. Випускник Коломийської філії (1931) та централі Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Львові (1931–1938, клас П. Пшенички). Працював в оркестрах Львівської опери, філармонії, викладав у Львівській Середній спеціальної музичній школі. Організатор і учасник відомого у 30-х роках XX ст. струнного квартету (В. Цісик (1 скрипка), Р. Согор (2 скрипка), Б. Задорожній (альт), О. Березовський (віолончель). 1950 р. був засланий на вічне поселення в Красноярський край на Сибіру. Працював викладачем віолончелі у дитячій музичній школі в м. Ачинськ. 1966 р. був реабілітований, повернувся до Львова, де працював віолончелістом в оркестрі Львівського театру опери та балету.

[43] Марія Білинська (1912–1996) – український музикознавець, педагог, кандидат мистецтвознавства. Освіту здобувала у Коломийській гімназії та на відділах музикознавства та філології (германістика) Львівського університету. Працювала в гімназії і філії Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка у Коломиї. Від 1948 р. – працювала педагогом в музичній школі- десятирічці та у Львівській Державній Консерваторії ім. М. Лисенка. Авторка монографії про Сидора Воробкевича, книги «Грає Кобзар, виспіву…», низки музично-критичний статей у львівській пресі. Серед архіву С. Людкевича є кілька листів М. Білинської до

не люблю; дослівні його слова – М[арія] Б[ілинська] не потрафить нічого принципіального оборонити – вона хоче бути з усіма добра – хіба то, що не робить свинств. «А Березовський приходить і мучить мене довгими розмовами – я хотів би, щоб він вже пішов, а він і не думає». По-четверте – атмосфера, яка там навколо нього панує, то атмосфера опіки, їдження і страху перед самотою і опущеністю. Не має з ким поговорити – власне «поговорити». Березовський його замучує балаканиною, Білинської він не любить. Коли доктор говорив мені, що з Вами (зі мною) є все про що поговорити, я підповідала йому, що ж маєте тепер з ким дома поговорити й до кого слово сказати – він відповідав мені на те, що з Штундер нема про що говорити й взагалі, вона ходить мовчазлива, й не говорить – а Ви п[ані] Олю можете мертвого підняти, Ви все маєте таку тему, все вмієте зацікавити, все вмієте зажартувати, щось оповісти – богато їздите і вмієте цікаво розповісти. Він молодів коло мене – а тут має тепер атмосферу пригноблення, мовчазності, атмосферу їдження й міщанського добробуту – філістерства й самозадоволення з добре й вчасно звареного обіду. Бідний доктор і дуже мені його жаль. Побут потрібний, але то не є чоловік, для якого все те є найважніше. Для нього важніша є атмосфера – а ту коло нього вбивають дрібними підступами, які завели його до того, що він починає повторяти підсовувані йому слова.

Ще одне – кожний раз він передімною оправдується, що він «розписався»[44] – бо я зайнята, бо я не змогла би приділювати йому стільки уваги – я все йому повторяю, що те все правда, що я живу в першу чергу моєю наукою, що і десятки що… – але те все, що він має з тим актом, звичайно купується за гроші.

Ще раз питав мене, що з моєю докторською – що він хотів би ще дочекатися моєї степені, бо моя докторська – то його сатисфакція[45].

ММСЛ. Два пожовклі аркуші (29,5 х 21,4 см) зі слідами поперечного згину посередині, а також з численними слідами згинів на кутиках аркушів. З лівої, правої сторони та знизу обидва аркуші пошарпані, наддерті. По місцях згинів іноді трапляються маленькі надриви. Машинопис на друкарській машинці з чорною стрічкою.

Література

1. Білинська М. Жмуток спогадів про Станислава Пилиповича Людкевича – людину чутливого й доброго серця. *Станіслав Людкевич у спогадах сучасників* / упорядник Зеновія Штундер. Друге видання доповнене. Львів – Жовква : Місіонер, 2014. С. 158–180.
2. Відзнака мистецького подвигу: Композитору С. П. Людкевичу вручено орден Дружби народів. *Вільна Україна*. 1974. № 256(9028). 31 грудня, С. 3.
3. Горак Р. Ремі-брідж з Станіславом Людкевичем. *Горак Р. Львівські історії*. Львів : Апріорі, 2016. С. 77–95.
4. Горак Я. Історія видання наукової спадщини Філарета Колесси в 50-х–70-х роках XX століття. *Етномузика* : зб. ст. та матеріалів із нагоди 175-річчя Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка. Вип. 15. Львів : Галич-прес, 2019. С. 128 – 142. http://dx.doi.org/10.33398/2523-4846-2019-15-1

композитора. Також М. Білинській належать спогади про композитора (Білинська М. Жмуток спогадів про Станислава Пилиповича Людкевича – людину чутливого й доброго серця . *Станіслав Людкевич у спогадах сучасників* / упорядник Зеновія Штундер. Друге видання доповнене. Львів – Жовква: Місіонер, 2014. С. 158–180), серед яких є згадки про перебування С. Людкевича у помешканні Ольги Юркевич.

[44] С. Людкевич розписався зі Зеновією Штундер 9 листопада 1973 року. Перед тим, 15 червня 1973 р. у нотаріальній конторі склав заповіт, за яким все своє майно і архів заповів дружині (Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Т.2 (1939–1979). Львів : Місіонер, 2009. С. 231).

[45] Схожа думка зафіксована у листі О. Юркевич до композитора від 4 лютого 1975 р. з Москви: «Але я розписалась про мою докторську! Але про що думаєш, про те говориш – а це знова значить, що я вже всіми думками коло докторської. Це те, до чого Ви все мене заохочуєте, говорячи, що моя докторська це Ваша дисертація».

5. Горак Я., Письменна О., Черевко К. Кафедра теорії музики Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка: історія, персоналії, здобутки. Львів : ЛНМА ім. М. В. Лисенка, 2024. 388 с. DOI: 10.32782/1120242811.
6. Дзюбан Р. Переміщення рукописної спадщини Миколи Лисенка з фондів Львівської філії бібліотеки АН УРСР у 1947 р. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефа*ника : зб. наук. пр. Вип. 8(24). Львів: ЛННБ України ім. В. Стефаника, 2016. С. 266–278.
7. З мистецького життя Львова. Львівська музична школа. *Краківські вісті*. 1942. № 44(491). 4 березня. С. 4. Підписано: Зет.
8. Інвентарна книга № 4 Бібліотеки Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка (ВММІ). Від інвентарного № 07426 – до інвентарного № 012150.
9. Книга протоколів Музичного товариства імені Миколи Лисенка / Підготовка текстів, вступна стаття, коментарі та іменний покажчик Я. Горака. Тернопіль : Астон, 2014. 424 с.
10. Лисенко І. Розірвана нитка життя. *Поет з душею вогняною: Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах* / Упорядкування, передмова та примітки І. М. Лисенка. Київ : Дніпро, 1999; Нью-Йорк – Київ – Львів : Видавництво М. П. Коць, 1999. С. 3–8.
11. Мелех-Яросевич Л. Фрагменти моїх спогадів про С. П. Людкевича. *Станіслав Людкевич у спогадах сучасників* / Упоряд. З. Штундер. 2-ге вид. Львів – Жовква: Місіонер, 2014. С. 260–263.
12. Людкевич С. Лисенко в моєму житті. *Людкевич С. Дослідження. Статті. Рецензії. Виступи* / упорядкування, редакція, переклади вступна стаття і примітки З. Штундер. Т. 1. Львів : Видавництво М. Коць, 1999. С. 387–389.
13. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах. Т. 19: Автобіографічні матеріали. Записні книжки. Листи (1907–1956). Редкол.: Л. М. Новиченко (голова), В. А. Бурбела (секретар), Г. Д. Верес, М. М. Гордійчук (заступник голови) та ін. Київ : Наукова думка, 1988. 704 с.
14. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах. Т. 20: Листи (1957–1964) / редкол. : Л. М. Новиченко (голова), В. А. Бурбела (секретар), Г. Д. Верес та ін. ; упорядкування В. А. Підпалої і Р. Я. Пилипчука ; редактори тому Л. М. Новиченко, Б. М. Рильський. Київ : Наукова думка, 1990. 896 с.
15. Хроніки Наукового товариства ім. Шевченка у Львові за час від 1. І. 1935 – 25.XII. 1937. Число 73. Львів : Накладом НТШ, 1937.
16. Хроніки Наукового товариства ім. Шевченка у Львові за час від 26. XII 1937 – 31.XII. 1938. Число 74. Львів, 1939.
17. Церлюк С. Патріарх української музики (Станіславу Людкевичу – 95 років). *Вільна Україна*. 1974. № 251(9023), 24 грудня. С. 3.
18. Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Т. 1: 1879–1939 Львів : «Бінар-2000», 2005. 636 с.
19. Штундер З. Станіслав Людкевич. Життя і творчість. Том 2: 1939–1979. Жовква : Місіонер, 2009. 360 с.
20. Штундер З. Станіслав Людкевич і його праця в Етнографічній та Музикознавчій комісіях Наукового товариства ім. Шевченка. *Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка. Том CCXXVI: Праці Музикознавчої комісії*. Львів : НТШ, 1993. С. 456–459.
21. Юдіна В. Увічнення пам'яті українського композитора М. Лисенка. *Радянське мистецтво*. 1947. № 12(102). 19 березня. С. 4.

Дата першого надходження статті до видання: 31.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.09.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 04.11.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу
CC BY 4.0